

СЕКЦІЯ 1 ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 338.48.:334.02

Білецька І.М.
*кандидат економічних наук,
завідувач кафедри міжнародної економіки,
маркетингу і менеджменту
Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту
Тернопільського національного економічного університету*

КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ ТА ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ ЗА НАПРЯМАМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ

АНОТАЦІЯ

Мета статті полягає у дослідженні та класифікації інструментів та методів управління за напрямками інноваційного розвитку підприємств туристичної сфери. У роботі висвітлено поняття інновацій в туризмі та їх базових аспектів. Наведено особливості та специфіку інноваційної діяльності туристичних підприємств. Графічно зображено узагальнену класифікацію інструментів управління інноваційним розвитком туристичних підприємств. Проаналізовано сутнісну характеристику бюджетування, інноваційної діяльності, кредитування інноваційних проєктів, економічного стимулювання як дієвих інструментів економічних методів, а також наведено визначення соціально-психологічних, технологічних та адміністративних методів. Систематизовано узагальнені дані щодо класифікації методів та інструментів управління за напрямками інноваційного розвитку підприємств туристичної сфери. У результаті проведених концептуальних досліджень загальних характеристик та особливостей формування і здійснення інноваційної діяльності та впровадження інновацій підприємствами туристичної сфери визначено та структуровано основні напрями та інструментарій управління інноваційним розвитком туристичних підприємств.

Ключові слова: інноваційна діяльність, напрями інноваційного розвитку, туристичне підприємство, інструментарій, економічні методи, потенціал туристичного підприємства.

АННОТАЦІЯ

Цель статьи заключается в исследовании и классификации инструментов и методов управления по направлениям инновационного развития предприятий туристической сферы. В работе освещено понятие инноваций в туризме и их базовых аспектов. Приведены особенности и специфика инновационной деятельности туристических предприятий. Графически изображена обобщенная классификация инструментов управления инновационным развитием туристических предприятий. Проанализирована существенная характеристика бюджетирования, инновационной деятельности, кредитования инновационных проектов, экономического стимулирования как действенных инструментов экономических методов, а также приведены определения социально-психологических, технологических и административных методов. Систематизированы обобщенные данные по классификации методов и инструментов управления по направлениям инновационного развития предприятий туристической сферы. В результате проведенных концептуальных исследований общих характеристик и особенностей формирования и осуществления инновационной деятельности и внедрения инноваций предприятиями туристической сферы определены и структурированы основные направления и инструментарий управления инновационным развитием туристических предприятий.

Ключевые слова: инновационная деятельность, направления инновационного развития, туристическое предприятие, инструментарий, экономические методы, потенциал туристического предприятия.

ANNOTATION

The purpose of the article is to study and classify instruments and management methods in the areas of innovative development of tourism enterprises. The paper highlights the concept of innovation in tourism and their basic aspects. The features and specific features of innovation activity of tourist enterprises are given. Graphically depicts a generalized classification of management tools for the innovative development of tourism enterprises. The essential characteristic of budgeting, innovation activity, lending to innovative projects, economic stimulation as effective tools of economic methods, as well as definitions of socio-psychological, technological and administrative methods are analyzed. The generalized data on the classification of management methods and instruments in the areas of innovative development of tourism enterprises are systematized. As a result of the conducted conceptual studies of general characteristics and features of the formation and implementation of innovative activities and the introduction of innovations by tourism enterprises, the main directions and tools for managing the innovative development of tourism enterprises have been identified and structured.

Key words: innovative activity, directions of innovative development, tourist enterprise, tools, economic methods, potential of a tourist enterprise.

Постановка проблеми. В умовах сучасної економіки ефективного функціонування та якісний розвиток підприємств значною мірою залежать від активності впровадження ними інноваційної діяльності, застосування інноваційних процесів в операційній, управлінській, маркетинговій сфері, освоєння і реалізації інноваційної продукції, послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних науковців, що займаються дослідженнями проблематики інновацій та розробленням методичних засад, інструментарію управління інноваційним розвитком, можна відзначити таких дослідників, як Н. Власова, О. Давидова, О. Кальченко, А. Князевич, В. Новиков, В. Самуляк, В. Селютін, Г. Серкова, Т. Фролова та інші.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у дослідженні та класифікації інструментів і методів управління за напрямками інноваційного розвитку підприємств туристичної сфери.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна діяльність туристичних підприємств, на відміну,

від підприємств інших видів діяльності, має свої особливості та специфіку. Інновації у туристичній сфері визначають як системні заходи, що мають якісну новизну та приводять до позитивних зрушень, які забезпечують стійке функціонування та розвиток галузі та підприємств [1, с. 113–114]. На думку О. Давидової, інновації у туризмі є результатом застосування нового в індустрії туризму, що підвищує ефективність, приводить до отримання комерційного прибутку та має забезпечувати стійке функціонування і розвиток галузі [2, с. 66]. За визначенням В. Новікова, інновації в туризмі є результатом дій, спрямованих на створення нового чи зміну наявного туристичного продукту, використання нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, вдосконалення транспортних чи готельних послуг, освоєння нових ринків збуту та впровадження сучасних форм організаційно-управлінської діяльності [5, с. 44]. Досліджуючи проблематику інноваційної діяльності туристичних підприємств, В. Селютін пропонує власну класифікацію інновацій у туризмі, поділяючи їх за типом інновацій на продуктової, організаційні та маркетингові інновації, за продуктово-технологічною класифікацією – на

регулярні, нішеві, революційні та архітектурні інновації [7, с. 16–17]. За дослідженням В. Селютіна, основними інструментами інноваційної діяльності туристичних підприємств є: нові форми відпочинку та туризму; нові види засобів розміщення; нові туристично-екскурсійні об'єкти; нові туристично-екскурсійні маршрути; нові види послуг; розваг; готельного та ресторанного обслуговування; нові види бронювання та продажу, нові види туристичної реклами, нові методи управління персоналом та форми організації [7, с. 193]. За дослідженням Т. Фролової, основним інструментарієм інноваційної діяльності туристичних підприємств є впровадження послуг із новими якісними властивостями; використання нової техніки та технологій у наданні наявних послуг; використання ресурсів, що раніше не використовувалися в туристичній діяльності; зміни в організації надання традиційних туристичних послуг; вихід на нові ринки збуту туристичного продукту [9, с. 46].

Загалом науковцями опрацьовано широкий вибір інструментарію інноваційного розвитку туристичних підприємств за кожним із видів, напрямів інноваційної діяльності підприємств

Рис. 1. Класифікація інструментів управління інноваційним розвитком туристичних підприємств
 Джерело: сформовано на основі [6, с. 380–384], [8, с. 171–176]

туристичної галузі. Так, основними напрямами, видами інновацій у туризмі, що найбільш повно та детально визначені і досліджені у наукових працях та знайшли свою практичну реалізацію в діяльності підприємств туристичної сфери, є продуктові, технологічні, маркетингові, організаційно-управлінські, сервісні та логістичні інновації [3, с. 147–155].

Узагальнена класифікація інструментів управління інноваційним розвитком туристичних підприємств наведена на рис. 1.

У сучасних дослідженнях механізмів управління інноваційним розвитком А. Князевич, О. Крайчук [4, с. 47–48] зазначають, що реалізація функцій управління підприємством здійснюється із застосуванням груп організаційно-правових, економічних та психологічних методів. Кожна група методів включає інструменти управління інноваційним розвитком.

Одним із основних інструментів економічних методів є бюджетування інноваційної діяльності, що передбачає складання бюджетів, впровадження інноваційно-інвестиційних проєктів та забезпечення функціонування системи інноваційного розвитку підприємств. Основними дієвими інструментами економічних методів є кредитування інноваційних проєктів розроблення та впровадження інновацій; фінансування необхідне для здійснення інноваційної діяльності; ціноутворення із визначенням ціни на нову інноваційну продукцію відповідно до наявних методів та ринкової кон'юнктури; окреме значення має інструмент оподаткування, що полягає в можливості отримання додаткових пільг, пов'язаних із здійсненням інноваційної діяльності. Ефективним інструментом є економічне стимулювання, що включає розвиток ініціативи та особистих творчих інтелектуальних здібностей і якостей персоналу, мотивування та фінансове заохочення ініціатив, що є необхідним для ефективного здійснення інноваційної діяльності. Соціально-психологічні методи застосовують такі групи інструментів, як соціально-економічне планування, створення та організація умов праці, відпочинку, побуту, медичного обслуговування працівників; матеріальне стимулювання та розвиток креативних здібностей, розвиток колективних цінностей та отримання синергетичного ефекту від особистісного розвитку персоналу; створення позитивного соціально-психологічного клімату в колективі, необхідного для ефективного впровадження інноваційної діяльності; а також формування інноваційної культури організації, розвиток креативних здібностей співробітників, впровадження програм лояльності і кадрового зростання та розроблення і сприяння удосконаленню внутрішньої кадрової політики.

Слід зазначити, що для характеристики методів та інструментів управління інноваційним розвитком туристичних підприємств цей перелік є неповним і потребує включення груп технологічних методів та адміністративних методів.

Технологічні методи включають інструменти управління інноваційним розвитком, пов'язані зі значним використанням сучасної техніки і технологій, сучасних технічних засобів зв'язку, та передбачають як підготовку й використання техніко-технологічної документації, необхідної для здійснення інновацій, так і технічний супровід, забезпечення процесів здійснення інноваційної діяльності, застосування «хмарних технологій», сучасних систем інформаційного обміну та зв'язку, оскільки процеси інноваційної діяльності у туристичному бізнесі безпосередньо пов'язані із процесами інтеграції, глобалізації, використанням спільного, єдиного програмного забезпечення, сервісних мережевих технологій та роботи в кооперації, співпраці в межах функціонування єдиного туристичного ринку, взаємодія в якому здійснюється на рівні інформаційного обміну, а ефективність залежить від оптимальності та якості техніко-технологічного забезпечення процесів обміну цією інформацією і ринкової взаємодії.

Група адміністративних методів включає інструменти, необхідні для адміністрування інноваційної діяльності та реалізації тактичного й операційного управління інноваційною діяльністю, здійснення процесу моніторингу показників ефективності інноваційної діяльності, видання наказів та розпоряджень, організації функцій контролю за здійсненням інноваційної діяльності та впровадженням механізму управління змінами інноваційної діяльності.

Узагальнені дані щодо класифікації методів та інструментів управління за напрямами інноваційного розвитку підприємств туристичної сфери систематизовано в таблиці 1.

Результати проведених досліджень дають можливість констатувати, що особливостями інструментарію управління інноваційним розвитком туристичних підприємств є комплексне застосування організаційно-правових, економічних, технологічних, соціально-психологічних та адміністративних методів та інструментів, активне застосування як аналітичних, так і організаційних інструментів, що є основою стійкого інноваційного розвитку. Першочергове значення мають інструменти діагностики інноваційного розвитку як потенціалу туристичного підприємства, так і стану інноваційного розвитку і кон'юнктури ринку, інструменти та методи аналізу та оцінки, інструменти подальшого планування та розвитку інноваційної системи, механізму її управління, інструменти, методи та засоби управління інноваційним розвитком, взаємозв'язок та взаємодія системи інноваційного розвитку підприємства із зовнішніми та внутрішніми суб'єктами забезпечення інноваційного розвитку.

Висновки. У результаті проведених концептуальних досліджень загальних характеристик та особливостей формування і здійснення інноваційної діяльності та впровадження інновацій підприємствами туристичної сфери визначено

Таблиця 1

**Основні класифікації інструментів управління
за напрямками інноваційного розвитку туристичних підприємств**

Напрями інновацій	Інструменти управління інноваційним розвитком туристичних підприємств
Продуктові інновації	Дослідження продуктів, аналіз туристичного ринку, формування ідеї інноваційного продукту, планування інноваційної діяльності; укладання угод із партнерами з формування та реалізації інноваційного продукту, бюджетування інноваційної діяльності; впровадження інноваційного продукту; просування нового інноваційного продукту на туристичний ринок, навчання персоналу із просування інноваційного продукту.
Технологічні інновації	Планування інноваційної діяльності ТП; бюджетування, фінансування; оцінка техніко-технологічного потенціалу ТП, модернізація, удосконалення технічної бази, укладання контрактів приєднання до мереж туристичного ринку та спеціалізованого програмного забезпечення, встановлення необхідного ПЗ, навчання, адаптація, мотивування персоналу; прийняття положень, наказів, розпоряджень, інструкцій зі впровадження технологічних інновацій; моніторинг ефективності.
Маркетингові інновації	Дослідження, аналіз та оцінка туристичного ринку із застосуванням методів SWOT-аналізу, матриці БКГ, матриці «Мак Кінсі», аналізу статистичних даних, звітності; вибір інноваційних стратегій, використання SPASE-аналізу; планування інновацій, бюджетування та фінансування; брендуння інноваційних послуг, агенцій, просування бренду на туристичний ринок, організація та реалізація рекламних кампаній, укладання угод із просування бренду, організація виходу на нові ринки, розроблення моделей позиціонування та рекламування, розвиток взаємодії з інноваційною інфраструктурою; підвищення кваліфікації персоналу, розвиток креативних здібностей, ідей.
Організаційно-управлінські інновації	Розвиток внутрішньої інноваційної системи; отримання ліцензії на здійснення туристичної діяльності; бюджетування, фінансування; планування інноваційної діяльності; організація приєднання до загальних мереж туристичних операторів; налагодження інформаційно-аналітичної роботи, обміну інформацією, укладання угод із постачальниками та контрагентами; застосування аутсорсингу, техніко-технологічне забезпечення; навчання персоналу; розвиток кооперації, інтеграція в єдиний ринок туристичних послуг.
Сервісні інновації	Планування сервісних інновацій, бюджетування фінансування, техніко-технологічне переоснащення, навчання та мотивування персоналу, впровадження нових рішень в споживчому інтерфейсі; укладання угод, контрактів, організація сервісних інновацій, впровадження моделей сервісного обслуговування із урахуванням культури та особливостей туристично-рекреаційних зон.

Джерело: розроблено автором

та структуровано основні напрями та інструментарій управління інноваційним розвитком туристичних підприємств. Зокрема, встановлено, що основними напрямками інноваційного розвитку туристичних підприємств є напрям продуктових інновацій, пов'язаних зі створенням та впровадженням туристичними підприємствами нових туристичних продуктів та послуг; технологічні інновації, пов'язані зі впровадженням техніко-технологічних інновацій, використанням новітніх сучасних технологій, зростанням інтегрованості, мобільності та глобалізації послуг туристичного ринку; маркетингові інновації, пов'язані із пошуком нових інноваційних шляхів просування, рекламування та стимулювання туристичними підприємствами продуктів та послуг; організаційно-управлінські інновації, основою яких є впровадження нових управлінських технологій та техніко-технологічних підходів до управління інноваційним розвитком туристичних підприємств. Визначено, що основними методами управління інноваційним розвитком туристичного підприємства є організаційно-правові, економічні, технологічні, соціально-психологічні та адміністративні групи методів. Ідентифіковано та описано інструментарій за основними напрямками та методами управління інноваційним розвитком туристичних підприємств.

Результати проведених досліджень дають можливість констатувати, що особливостями інструментарію управління інноваційним розвитком туристичних підприємств є комплексне застосування організаційно-правових, економічних, технологічних, соціально-психологічних і адміністративних методів та інструментів, активне застосування як аналітичних, так і організаційних інструментів, що є основою стійкого інноваційного розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Власова Н. Інноваційна діяльність у туристичному бізнесі/Н. Власова, В. Смирнова Н. Семененко // Культура народів Причорномор'я. 2009. № 23. С. 29-31
2. Давидова О. Особливості застосування інновацій у розвитку туристичної галузі України / О. Давидова // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Економіка. 2015. № 7 (172). С. 65–69.
3. Кальченко О. Теоретичні аспекти інноваційної діяльності підприємств туристичної галузі / М. Кальченко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету: зб. Наук. Праць. Чернігів: ЧДТУ, 2011. № 4(54). С. 147–155.
4. Князевич А.О. Механізми управління інноваційним розвитком: монографія / А. О. Князевич, О. В. Крайчук. Рівне: Видавець О. Зень, 2011. 136 с.
5. Новиков В.С. Инновации в туризме/ В.С. Новиков. М.: Академия, 2007. 208 с.

6. Самуляк В.Ю. Класифікація інструментів управління економічним розвитком промислових підприємств / В.Ю. Самуляк / Наукове видання Львівського політехнічного університету. 2012. № 728. С. 380–383.
7. Селютін В.М. Управління інноваційною діяльністю туристичних підприємств: Монографія / В.М. Селютін, Л.М. Яцун, Г.В. Андрієнко, С.В. Селютін. Харків: ХДУХТ, 2016. 255 с.
8. Серкова Г.М. Інструменти управління економічним розвитком промислових підприємств / Г.М. Серкова // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2015. Вип. 1 (11). С. 171–175.
9. Фролова Т.А. Экономика и управление в сфере социально-культурного сервиса и туризма / Т.А. Фролова. Таганрог: ТТИ ЮФИ, 2011. 74 с.
3. Kalchenko O. Teorichnychny aspektного innovatsiynoi діяльності підприємств tourist's galusies / M. Kalchenko // News of Chernihiv State Power Engineering University: зб. Science. Pratz. Чернівці: ЧДТУ, 2011. № 4 (54). P. 147–155.
4. Knyazevich A.O. Механізми управління інноваційним розвитком: монографія / АО Knyazevich, OV Kryuchuk. Rivne: Vidavets O. Zen, 2011. 136 p.
5. Novikov VS Innovations in tourism / V.S. Novikov. – Moscow: Academy, 2007. 208 sec.
6. Samulyak V.Yu. Класифікація інструментів управління економічним розвитком промислових підприємств / V.Yu. Smulyak / Naukove vidannya Lvivsky politehnicheskogo university. 2012. No. 728. P. 380–383.
7. Selyutin V.M. Management of the innovation of tourism facilities: Monograph / V.M. Selyutin, L.M. Yatsun, G.V. Андрієнко, С.В. Selyutin. Khar'kov: KhDUHT, 2016. 255 s.
8. Serykova G.M. Інструменти управління економічним розвитком промислових підприємств / Gm.M. Seryokova // Theoretical and practical aspects of economics and telecommunications. 2015. Vip. 1 (11). P. 171–175.
9. Frolova T.A. Economics and management in the field of social and cultural services and tourism / T.A. Frolov. Taganrog: TTI UFI, 2011. 74 s.

REFERENCES:

1. Vlasova N. Інноваційна діяльність in the tourist business / N. Vlasova, V. Smirnova N. Semenenko // Culture of the Prokhoromor'ya People. 2009. № 23. P. 29–31.
2. Davidova O. Specifically, zastosuvannya інновацій у розвитку туристичної галузі України / O. Davidova // Вісник КНУ ім. Т. Shevchenko. Economy. 2015. No. 7 (172). P. 65–69.

Biletska I.M.
*Candidate of Economic Sciences,
Head of Department of International Economics,
Marketing and Management,
Ivano-Frankivsk Educational and Scientific Institute of Management,
Ternopil National Economic University*

CLASSIFICATION OF MANAGEMENT METHODS AND TOOLS IN THE AREAS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF TOURISM ENTERPRISES

Under conditions of the modern economy, efficient functioning and qualitative development of enterprises depend to a large extent on the activity of their introduction of innovative implementation, the application of innovative processes in the operational, managerial, marketing fields, development and implementation of innovative products and services. The purpose of the article is to study and classify the tools and methods of management in the directions of innovative development of tourism industry enterprises. The concept of innovations in tourism and their basic aspects are covered in the paper. The features and specifics of innovative activity of tourist enterprises are presented. A generalized classification of management tools for innovative development of tourism enterprises is graphically depicted, in which types of tools are divided by the field of application, form of impact, accounting of time parameters, the direction of influence, methodology, views and character of impact, functional orientation. The essential characteristic of budgeting, innovative activity, lending of innovative projects, economic stimulation as effective tools of economic methods, and also definitions of socio-psychological, technological and administrative methods are analysed. The generalized data on the classification of methods and tools of management in the directions of innovative development of enterprises in the tourism sphere, including product, technological, marketing, organizational and managerial, service innovations, are systematized.

As a result of the conducted conceptual studies of the general characteristics and features of the formation and implementation of innovation activities and the introduction of innovations by enterprises of the tourism sector, the main directions and tools for managing the innovative development of tourism enterprises are identified and structured. In particular, it was established that the main directions of innovative development of tourist enterprises are the direction of product innovations related to the creation and introduction of new tourist products and services by tourist enterprises; technological innovations are associated with the introduction of technical and technological innovations in the use of state-of-the-art technologies, the growth of the mobility integration and globalization of the services of the tourist market; marketing innovations connected with the search for new innovative ways of promotion, advertising, and stimulation of tourist enterprises of products and services; organizational and managerial innovations, the basis of which is the introduction of new management technologies and techno-technological approaches to the management of tourist enterprises innovative development. It is determined that the main methods of management of the innovative development of a tourist enterprise are organizational-legal, economic, technological, social-psychological, and administrative groups of methods. Instruments for the main directions and methods of management of the innovative development of tourist enterprises are identified and described.